

Gå med fred Jamil og anti-racismen

Mehmet Ümit Necef

For første gang i den danske indvandrer- og islamdebat er en dansk film blevet beskyldt for at hælde benzin på racismebålet og bekræfte fordommene imod indvandrere. Kultursociolog Birgitte Rahbek, DR-medarbejder, har angrebet den nye danske film *Gå med fred, Jamil (Ma salama Jamil)* for "at virke ikke mindre end direkte racistisk". Filmen ifølge hende skulle "bekræfte alle fordommene" om arabere og muslimerne, der går ude på, at de er voldelige, hævngherrige, primitive og barbariske. På trods af angrebets voldsomhed viser hendes og andres bekymringer om danskernes racisme og fordomme, at den traditionelle antiracisme er blevet grundigt svækket i Danmark.

Tidligere er filmene *Midnatsekspres* (Alan Parker, 1978) og *Det tyrkiske bad* (Ferhan Özpetek, 1997) blevet kritiseret for at operere inden for "den orientalistiske diskurs" og bekræfte vestlige fordomme overfor Tyrkiet, men danske forskere har indtil nu forskånet danske film for at køre dem gennem deres anti-racistiske og postkoloniale teoriapparats hakkemaskine.

Rahbek nævnte også en bestemt problematik, som man i litteratur- og medieforskning kalder "repræsentations"-problemet, dvs. hvem der egentlig har ret til og hvem der bedst og mest hensigtsmæssigt kan repræsentere en bestemt gruppe samt, hvorvidt der ville opstå sandheds- og autenticitetsproblemer, hvis en gruppe beskrives af "outsidere". Rahbek hentyder til, at araberne ikke selv kunne finde på at lave sådan en racistisk film, og en anti-arabisk dansker har forført dem til det:

. . . En af de mest fordomsfulde muslim- og palæstinenserfjendske danskere, Mogens Rukow, (er) medforfatter til filmen. Det må i sandhed være en film efter hans hoved, og tænk at man selv kan få dem (araberne–mün) til at lave den - og spille med i den.

Rahbeks beskyldninger blev ikke uimødegået. Rukow, som Rahbek beskyldte for at være den hovedansvarlige for filmens racistiske karakter, forsvarede filmen imod hendes angreb.

At komme kritik i forkøbet

Omar Shargawi, filmens instruktør og medmanuskriptforfatter, forsøgte faktisk at komme kritik a là Rahbeks voldsomme angreb i forkøbet. Kort tid før filmens premiere, fortalte han i et interview, at der i det arabiske og i det danske "indvandrer-venlige" miljø var en række bekymringer over, hvorvidt filmen vil "bekræfte fordommene" om araberne og muslimerne:

Blandt mennesker i miljøet har der været en del nervøsitet, også i forhold til om det nu var endnu et projekt, hvor muslimer skulle sættes i et dårligt lys - 'hvorfor vil I hænge **vores beskidte vasketøj ud?**' Men vi har været nødt til at vende døve øren til alle indvendinger. Også fra de danskere, som har været betænkelige over, om vi nu pustede til ilden og 'hvad med fordommene?'

Imod kritikken, at filmen kan komme til at bekræfte fordommene, har Shargawi tre argumenter. Det ene er "autenticitets"- og virkelighedsargumentet, at filmen til en vis

grad afspejler den sociale virkelighed: "Det er ikke en formynderisk eller en teologisk film, vi prøver bare at fremstille tingene, som de er".

Det andet argument er af æstetisk og fortælleteknisk karakter: Fortællekunst og herunder film som sådan radikaliserer ofte stereotyperne for at opnå forskellige former for effekter såsom spænding, tristesse, og melankoli samt at skabe tragisk, komisk og dramatisk effekt. Det er immervæk ikke en afhandling man producerer, men en film.

Shargawis tredje argument er, at hvis man skal producere et stykke kunst, som er værd at se eller læse, skal man ignorere tidens moderigtige – og dog midlertidige, som vi snart skal se - politisk korrekte rammer. Shargawi præsenterer sine synspunkter i en ironisk form:

Man er nødt til at lave sådan en film med udgangspunkt i, at fordomme ikke eksisterer, ellers kan man ikke lave en film, som har et stærkt budskab eller noget på hjerte. Så bliver det en politisk korrekt film, som bare fortæller en historie, som man har hørt 1.000 gange før, noget man godt ved i forvejen. Så bliver det endnu en avisartikel om den velintegrerede pakistanske pige, der læser til tandlæge, og moren og faren, der stemmer socialdemokratisk. Og hvem fanden gider gå i biografen og betale 70 kroner for at se det? Jeg gider i hvert fald ikke."

Men disse forsikringer og argumenter fra instruktørens side prellede tilsyneladende af på Rahbek, som skrev: "Filmen kommer imod instruktørens udtalte hensigt til at virke direkte racistisk" og henviste til det oven citerede interview i *Information* (den 30. maj).

I Rahbeks beskyldning ligger en ontologisk problemstilling: Det er klart, at en araber kan være racistisk overfor eksempelvis danskere eller jøder, men kan en araber være racistisk overfor andre arabere? I så fald hvad betyder racisme? Hvad er forskellen på en arabisk intellektuel eller kunstners henholdsvis kulturkritiske og racistiske angreb? Til racistiske kan man tilføje ord som orientalistiske og essentialistiske – invective er mange. I begge tilfælde er der selvsagt ikke tale om kritik imod eller racistiske angreb på Vesten eller en eller anden yderfjende (zionisme, imperialisme osv.), men imod sin egen nation eller etnisk gruppe. Dette er en problemstilling, som Rukov – som vi skal se senere - udnytter fuldt ud i sit svar til Rahbek.

Den indirekte racisme

Hvis man skal tro en række søgninger i Infomedia, som indeholder artikler, kommentarer og læsebreve trykt i aviserne, har Shargawi ikke svaret på Rahbeks beskyldninger. Men det gjorde Mogens Rukov. For det første afviste han, at filmen skulle være fordomsfuld mod muslimer. På linje med Shargawis "tingene som de er"-argumentet

brugte Rukov "autenticitets" argumentet, som han låner fra Klaus Rothstein (herom senere).

Rukov beskyldte Rahbek for selv at have "fordomme" og for at insistere på en række synspunkter som ikke afspejler den sociale virkelighed. Han fremførte, at det netop er "det autentiske, der forskrækker" Rahbek. Det gør den fordi hun - i følge Rukov - har en "sentimental" holdning til folk fra Mellemøsten og filmen virker racistisk på hende fordi den ikke kommer fra hendes "farvelade- eller glansbillede- album".

Rahbeks anden beslægtede påstand, det, at filmen vil få et stort publikum, fordi den bekræfter danskernes fordomme om araberne, afviste Rukov også med henvisning til at filmen netop ikke blev til en succes i Danmark.

Rukovs mest slagkraftige pointe i sit svar er, at han vender Rahbeks racismekritik imod hende selv. Han påpeger, at hun på paternalistisk vis hævder, at Shargawi og hans team aldrig ellers ville lave sådan en film, men er blevet forført af muslim- og araberhaderen Rukov:

Typisk for Rahbeks form for indirekte racisme, at hun påstår at en 'hvid' manuskriptforfatter kan forføre en så stærk og viljefast person som instruktøren Omar Shargawi og hans 'brune' team.

Rukov har også en interessant iagttagelse i sit svar. At folk, der traditionelt har tilhørt de "indvandrervenlige" og politiks korrekte kredser – Rukov kalder dem ironisk "skarperne knive i den samme skuffe, Rahbek kommer fra" - ikke deler Rahbeks opfattelse og har lovprist filmen. Det første eksempel han citerer, er Klaus Rothstein, tidligere pressechef for Dansk Flygtningehjælp, forfatter og kommentator på Weekendavisen:

Sjældent - aldrig? - før har vi været så tæt på autentiske mennesker fra det københavnske indvandrer miljø, som i denne interessante, opsigtsvækkende og foruroligende film om menneskehævn og menneskehed (Amnesty Internationals Magasin).

Det andet eksempel som Rukov giver er Erik Jensen, som – i Rukovs ironiske formulering - "i Politiken (of all places) har bemærket dens betydning for en mere øjenåbnet debat om indvandring i modsætning for den snuble-søde, der ofte føres". Lad os kigge nærmere på Erik Jensens positive anmeldelse:

Endelig har vi fået en dansk film, som med stor konsekvens og gode virkemidler skildrer det hårde indvandrer miljø og rejser vigtige spørgsmål. . . . At 'Gå med fred Jamil' kan komme til at bære yderligere ved til et i forvejen hidtidigt brændende bål, er en reel risiko. Som bekendt er der ikke just tradition for at se på disse spørgsmål med klare øjne her til lands. Ikke desto mindre bør filmen være en øjenåbner af format. Ikke siden den næsten ti år gamle 'Pizza

King' er den kriminelle del af indvandrer miljøet blevet skildret så reelt som her på film.

Forvirring blandt de indvandrer venlige

En af de mest interessante anmeldelser af filmen er blevet skrevet af Per Juul Carlsen, anmelder fra DR's Filmland. Juul Carlsens tekst viser den tvetydighed, som en række folk, der gerne vil bevare den gamle tro om danskernes racisme og fordomme om indvandrere som det største indvandrerproblem ("Rahbeks skuffe"), men på den anden side kan indse, at de gamle positioner efterhånden er uholdbare. Hvis vi skal blive ved Rukovs ironiske sprogbrug er Juul Carlsen en af de "skarpere knive i den samme skuffe, Rahbek kommer fra". Helt overordnet har Juul Carlsen det ikke så godt med at lave en direkte forbindelse mellem filmen og indvandrerdebatten:

Sagt på en anden måde er det umuligt ikke at komme ind på at tale om indvandrerdebat i forbindelse med 'Gå med fred, Jamil' - hvor irriterende det end må være.

Og han ironiserer da også over "de politisk korrektes" sædvanlige litani:

Man kan sagtens brokke sig over professionelle meningsdannere, der bare synes at det hele skal være så politisk og pædagogisk og socialt korrekt, og man kan sagtens undre sig over hvad der nu skulle være i vejen med at se smukke og velkomponerede billeder af mennesker, der pløkker hinanden ned. Det brokkeri er såmænd forståeligt.

Men Juul Carlsen har et "men", og forsætter, "det forekommer ekstremt ærgerligt, at Omar Shargawi ikke benytter chancen til at udfordre og provokere med et billede på De nye Danskere og en historie, som ingen havde forventet".

Juul Carlsen kan indse, at indvandrerdebatten er kørt fast i for bastante pro-kontra positioner og at man må for at komme videre må finde på nye fortællinger. I sin overvejelser angriber han ikke kun "højrefløjen" i debatten, men også på folk, der godt og allerede på forhånd ved hvordan man skal forholde sig til indvandrere:

Det havde været helt fantastisk, hvis *Gå med fred, Jamil* var en film, der lukkede munden på de seneste års danske indvandrerdebat med et nyt og frisk billede på De nye danskere. Det ville såmænd også være fantastisk, hvis den bare opblødte og nuancerede debatten, og gav de mennesker, der mener at vide hvilken kasse muslimer skal puttes ned, noget helt nyt at tænke over.

Men *Jamil* leverer desværre ikke det som Juul Carlsen ønsker, og han traditionen tro sætter den gamle anti-racistiske plade: Indvandrerne skyldes ikke deres kultur, men sociale problemer. Man kan naturligvis ikke forvente at man skal gøre rede for hvad man mener med "sociale problemer" i en filmanmeldelse, men forskere og debattører, der bruger denne argumentation, mener ofte noget med racisme og danskernes fordomme. Juul Carlsens ord kunne næsten være taget lige ud af en enhver anti-racistisk tekst finansieret af Nævnet for Etnisk Ligestilling:

Men hvis nogen i Danmark... mener at være sikre på, at muslimske indvandrere i Danmark er et problem, får de kun deres fordomme bekræftet med en film, hvor blodet koger voldsomt og ukontrollabelt og hvor folk skyder hinanden ned på stribede. Hvis nogen virkelig for alvor vil bruge 'Gå med fred, Jamil' negativt kan de med fuld ret hævde, at filmen viser at det ikke er sociale problemer, der skaber problemer med muslimske indvandrere. Det er derimod deres religion.

Det er naturligvis problematisk at forklare noget som helst med henvisning til en enkelt faktor (islam), og det er indlysende, at indvandrerne skyldes ikke kun deres religion, men det ville da være mærkeligt, hvis religionen slet ikke spillede en rolle. Det ser ud som om ateistiske, agnostiske og ikke-religiøse folk ofte har vanskeligheder ved at forestille sig, at millioner og atter millioner mennesker kloden over tager deres religion ret alvorligt. At påstå at deres religiøse forestillinger ikke skulle påvirke – ikke bestemme – en række livsvigtige beslutninger ville være ensbetydende med, at man ikke tager folk, men har valgt at tale om, alvorligt.

Anti-racismens problemer

Reaktionerne på filmen *Gå med fred Jamil* viser, at den danske anti-racisme er i vildrede. Debatten om filmen tyder på, at den anti-racistiske fløj er blevet splittet, og at en række meningsdannere er blevet mere bevidst om, at de gamle bastante positioner efterhånden er uholdbare.

Det nye ved reaktionerne på filmen er, at det – som nævnt - er første gang en dansk film i den grad direkte bliver inddraget i debatten om danskernes racisme og fordomme. I Danmark har vi en længere anti-racistisk forskningstradition: Forskeren fremfører først, at danskerne konstruerer en kulturel anderledeshed mellem sig selv og indvandrere i en essentialiseret dikotomi. Dette er undersøgelsens styrende princip, dens uargumenterede præmis. Dernæst bruger man en række eksempler fra det empiriske materiale for at eksemplificere denne *a priori* påstand. Det empiriske materiale består typisk af "almindelige" danskeres udsagn om indvandrere, som man plukker ud enten fra de interviews, man selv har lavet, eller fra medierne, avisartikler og tv-indslag. Dis-

se eksempler fortolkes således, at de passer ind i den allerede fastlagte teoretiske ramme. Som en del af denne totrinsraket ses der typisk bort fra fænomener, der ikke passer til den i begyndelsen fastlagte teori, og andre fortolkningsrammer enten ignorerer eller nedgøres eksempelvis for at "give offeret skylden" (*blaming the victim*).

Det er iøjnefaldende, at dansk film endnu ikke er blevet lagt i syrebåd af forskere, der abonnerer på den anti-racistiske teoretiske ramme, herunder den postkoloniale teori, som er stærkt inspireret af teoretikere som Edward Said og Gayatri Spivak. Det er tilsyneladende nemmere for danske forskere at harcelere over "almindelige danskere" og "medierne" end at kritisere filminstruktører og manuskriptforfattere. Hvem sagde, at akademikerne ikke havde fine fornemmelser?

Danske akademikere har faktisk inspireret af postkolonial teori forsøgt at analysere film, i hvilke forholdet mellem Øst og Vest indgår som tematik. Bülent Diken (1989, 1995) bruger Alan Parker og Oliver Stones Oscarbelønnede film *Midnatsekspres* (*Midnight Express*) for at kunne argumentere for, at Vesten konstruerer et hierarkisk og dikotomisk forhold mellem sig selv og Tyrkiet. I en senere artikel skrevet sammen med Carsten Bagge Lausten om *Det tyrkiske bad* (*Hamam*) gentages den samme pointe med inspiration fra Jacques Lacan (Diken og Lausten 2007). Politolog Morten Valbjørn har også analyseret en række film, der har amerikansk udenrigspolitik bl.a. overfor Mellemøsten som tematik, med en mere genstandssensitiv og sofistikeret teoretisk ramme.

Man kan undre sig over, at man indtil nu har holdt sig tilbage fra at køre dansk film igennem den anti-racistiske og postkolonial teorimaskine. Der er ellers meget at få fat i: Indvandrere i danske film repræsenteres som særdeles voldelige (*Pusher I og II*, *Pizza King*, *Adams æbler*, *Fighter*) og mandchauvinistiske (*Fighter*). Kønsforholdet blandt indvandrere fremstilles som ulige (*Fighter*), indvandrernes æres- og hævnbegreber kontrasteres med det danske mellemlags mere egalitære forhold (*Fighter*) og der foregår ting, som er ret fjernt fra dansk almindelig livspraksis så som tvangsægteskaber (*Kongemor-det*) og arrangerede ægteskaber (*Sinans bryllup*). I dansk film ser man ikke meget af "diskrimination" eller racisme, som er de vigtigste elementer i det anti-racistiske univers; hvis man overhovedet ser dem, så i en latterliggjort og karikeret form: Nynazisterne i *Adams æbler*.

Problemerne inden for Orienten og indvandrergupperne

Et af den danske anti-racismes og postkolonialismes største problemer i deres samfunds- eller filmanalyse er, at deres teoriapparat er dårligt udrustet til at sige noget nyt, interessant og frugtbart om fænomener, der handler om indvandrernes / de orientalskes indbyrdes konflikter. Når konflikten åbenlyst handler om konflikter mellem Vesten eller danskerne på den ene side og Orienten/ Tyrkiet eller muslimske indvandrere på den anden, kan man nemmere bruge teoriapparatet, som bygger på påstanden om et hierarkisk dikotomisk forhold mellem undertrykkere og de undertrykte. Men når

fænomenet handler om hierarkiske og dikotomiske forhold inden for Orienten eller indbyrdes blandt indvandrere, mellem generationerne, mellem kønnene, mellem forskellige etniske grupper eller mellem forskellige klasser, begynder apparatets svagheder at vise sig.

Eksempelvis er det lykkedes Rahbek at præstere flere eksempler på denne omtalte svaghed i den korte tekst. Her skriver Rahbek om konflikten mellem sunni og shia muslimer i Danmark:

Konflikten mellem shia- og sunnimuslimer i Danmark er også et *postulat*. Ganske vist har der efter sigende været *et par voldelige sammenstød*, men det er først en konflikt der er blevet aktuel med Irak-krigen, og *hvis den findes*, så skyldes det nok ikke striden om kaliffens skæg for 1400 år siden (mine kursiveringer).

Først får vi at vide, at den pågældende konflikt blot er et "postulat". Lige efter bliver vi serveret oplysningen om, at "der har været et par voldelige sammenstød" – "ganske vist" og "efter sigende". Men det er en konflikt, der er blevet aktuelt efter Irak-krigen – dvs. det er ydre kræfter, der er de skyldige. Striber af blodige konflikter mellem shia og sunni før Irak-krigen kan eventuelt være noget, man bilder sig ind ("hvis den findes").

For at kunne se, at der sandelig er en række logiske problemer i teksten og at Rahbek modsiger sig selv, behøver man i princippet slet ikke henvise til den sociale virkelighed (foregår der virkelig sammenstød mellem sunni og shia i Danmark? Var der konflikt mellem grupperne før Irak-krigen?). Hendes famlende skrivestil vækker en mistanke om, at der er noget ude i det virkelig liv, som hun ikke helt vil se i øjnene og anerkende som fakta. Derfor flygter hun ind i en bestemt form for "diskursteori", der går ud på, at vi kun kan have adgang til den sociale virkelighed gennem diskurserne og at den sociale virkelighed som sådan findes ikke. Som man mange gang tidligere har hørt, er det blot "mediernes" og "det vestlige blik", der er ondsksfulde nok til at påstå, at der findes modsætninger indbyrdes muslimer og indvandrere.

Netop filmen *Gå med fred Jamil* egner sig ikke helt til at blive "analyseret" med anti-racistiske briller på, hvor man nødvendigvis må operere med et hierarkisk og dikotomisk forhold mellem danskere og muslimske indvandrere. Men der er ikke nogen danskere i filmen. Selv om filmen umiskendeligt foregår i København (Jamil taler dansk med sin søn, araberne slår om til dansk en gang i mellem, vi bliver serveret en flot optagelse af Nørrebros skyline osv.), ser man ikke en eneste dansker, og forholdet mellem danskere og arabere tages slet ikke op som tematik. Jamil, der har myrdet en mand, flygter for eksempel ikke fra dansk politi, men fra sine fjender i det arabiske miljø.

Personudvikling eller den uforanderlige muslim

Rahbek ser bort fra elementer i filmen, som ikke passer til hendes overordnede teoretiske ramme. I sin iver efter at opspore racisme og anti-arabisme, ser Rahbek helt bort fra filmens reelle indhold og fortællingens reelle udvikling. Nogle gange tvivler man på om, hvorvidt man taler om den samme film. Og nogle gange får man en mistanke om, at hun abonnerer på teorien om, at den sociale virkelighed, herunder den konkrete film og dens fortælling, ikke findes, og at der kun er diskurser, og at man derfor kan så sige hvad som helst om en konkret analysegenstand. Hun skriver for eksempel:

Der er to sympatiske arabere i filmen, nemlig hovedpersonens far og hans lille søn - de andre er indskrænkede, hævngherrige voldsmænd, nogle af dem ser ud til at være på sinkestadiet, og dertil dyriske.

Rahbek ser bort fra mindst én persons (positive) udvikling i filmen: Den i begyndelsen mest anti-sunnitisk shia, der senere hen kidnapper Jamils søn. Filmen gør sin bedste for at skabe tilskuerens had og forargelse overfor ham. Scenen, hvor han propper kebab i sig med sine hænder, mens den kidnappede dreng ser på, er en perle. Senere hen imod den dramatiske slutning ser vi hans menneskelige side - han bløder op - eller rettere sagt - bliver blødt op af selve det lille søde menneskebarn. Han køber ham en is og tilskynder drengen til at lægge hovedet på sit skød og sove. De bliver begge to skudt og dræbt af Jamils venner.

Den post-antiracistiske tidsalder

I slutningen af 1980'erne stødte jeg på en person, som dengang valgte udenlandske film for DR. Jeg anbefalede ham en tyrkisk film, *Ah, Belinda!* som jeg lige havde set. "Jeg har faktisk set den film", sagde han. "Den er god, men den ville forstærke danskernes fordomme overfor tyrkere, hvis vi viser den i DR. Derfor har jeg besluttet mig for ikke at købe den".

Filmen er ikke den bedste tyrkiske film, der er blevet lavet, men er en ironisk og sønderlemmende latterliggørelse af traditionelle konservative familie- og kønsforhold i en typisk familie i et arbejderkvarter i Istanbul. Det var ikke første gang, jeg havde stødt på uintelligent dansk politisk korrekthed, jeg gjorde mit bedste for at tale varmt om denne "kultur(selv)kritiske" film. Men jeg kunne mærke, at jeg talte for døve øren. Manden vidste helt præcis, hvad danskerne måtte se og høre om tyrkerne.

Tiderne er anderledes nu. Reaktionen overfor *Gå med fred Jamil* viser med al tydelighed, at dansk film lever i den post-antiracistiske tidsalder. Med sin tematik, emnevalg, æstetik har dansk film tilføjet præfikset "post" til alle anti-racismens forkætrede begreber: Offer, andetgørelse, marginalisering, xenofobi, islamofobi osv.

Hvis vi skal have ondt af arabiske og muslimske indvandrere, skal vi ikke se denne film, men hvis vi skal have et indtryk af hvad der driver mennesker til hævn, og hvordan det føles at være et menneske, som drives af had og andre stærke følelser skal vi se den.

Kilder:

Diken, Bülent: *Kulturel homogenitet og tyrkisk kultur i Danmark*. CFK_arbejdsrapport, nr. 46, 1989.

Diken, Bülent: *Fra Østyrkiet til Vestdanmark*. København, Akademisk Forlag, 1995.

Diken, Bülent & Lausten, Carsten Bagge: "Letter from the Turkish Bath. A Lacanian Approach to Orientalism". Ramadan, Khaled D. (red.): *Peripheral Insider*. København, Museum Tusulanum, 2007.

Jensen, Erik: I skudlinjen under nådesløs kamp. Filmanm: *Gå med fred Jamil/Ma Salama Jamil*. *Politiken*. 30.05.2008.

Juul Carlsen, Per: *Gå med fred, Jamil*. Forfriskende, men også en forspildt chance. dr.dk/film/land.

Lassen, Nikolaj M.: Voldsspiralen. Filmanmeldelse. *Weekendavisen*. NR. 22, 30. maj - 5. juni 2008.

Monggaard, Christian: Muslimer er først og fremmest mennesker. Portræt / Interview: Omar Shargawi. *Information* 30.05.2008.

Rahbek, Birgitte: Sådan er de jo, de arabere! *Information*. 04.06.2008

Rukov, Mogens: *Gå med fred, Jamil* er netop nøgtern. *Information* 13.06.2008.

Rothstein, Klaus: Den modvillige hævner. *Amnesty*, maj 2008.

Kategori:

Analyse

Keywords:

Omar Shargawi, Birgitte Rahbek, Mogens Rukov, Danmark, *Gå med fred Jamil*, anti-racisme